

Наталія Гавадзин, Уляна Андрусів

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Галина Сидор

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Тернопільського національного економічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

У економіці змішаного типу господарювання підприємство має органічно поєднувати, ринковий механізм та державне регулювання. Таке поєднання необхідне і у аграрному бізнесі. Підтримка та належна увага держави агропромислому комплексу дозволила б значно підвищити ефективність функціонування агропідприємств України. У зв'язку, з цим для агропромислових підприємств важливе значення має удосконалення існуючого механізму раціонального природокористування.

Завданням економічного механізму раціонального природокористування у агробізнесі має бути ефективне регулювання і вирішення існуючих еколого-економічних проблем. Для цього необхідне постійне його вдосконалення таким чином, щоб забезпечити гнучке й дієве функціонування екологічної складової у ринковій моделі розвитку агропромислового комплексу.

На нашу думку, існуючий механізм є недостатньо ефективним, оскільки він не враховує новітні тенденції розвитку, сучасні управлінські технології, специфіку аграрної промисловості, а також існуючий інструментарій стимулювання діяльності.

Основними елементами даного механізму, котрі мають вдосконалюватися у взаємозв'язку є: організаційно-економічне забезпечення, методи та функції управління раціональним природокористуванням та управлінські технології.

Важливим елементом механізму раціонального використання природних ресурсів є організаційно-економічне забезпечення, до якого включається нормативно-правове забезпечення, інноваційне забезпечення, інформаційне забезпечення, проектне забезпечення, фінансове забезпечення, а також економічні інструменти (податки, пільги, дотації та штрафи).

Організаційно-економічне забезпечення тісно пов'язане з нормативно-правовим забезпеченням, оскільки раціональне природокористування, не може суперечити регіональній, державній та міжнародній політиці в галузі охорони навколишнього природного середовища, котра в свою чергу опирається на низку нормативно-правових державних і світових документів.

Інноваційне забезпечення раціонального природокористування має передбачати пріоритетність екологічного аспекту в системі управління з ряду інших. Нововведення аграрних підприємств у природоохоронній діяльності мають бути не тільки ефективними, тобто сприяти отриманню прибутків, але й свідомими, при прийнятті управлінських рішень, щодо функціонування підприємства та попередження еколого-економічних втрат.

Важливе значення має інформаційне забезпечення. Тут значна увага має надаватися стимулюванню поширення інформації, рекламній підтримці раціонального природокористування. Важливою передумовою є доступність і достовірність інформації.

Проектне забезпечення раціонального природокористування визначається технічними і технологічними можливостями його реалізації. Визначення та аналіз технологій, які передбачається використовувати має проводитися на альтернативній основі. Також проектне забезпечення має відповідати сучасним вимогам науково-технічного прогресу і стимулювати підвищення економічної ефективності з поміж наявних варіантів.

Будь-який механізм не може функціонувати без фінансового забезпечення. Фінансове забезпечення раціонального природокористування, переважно, здійснюється з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, що є складовою Державного

бюджету України і, який створено з метою концентрації коштів і цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Фонд формується за рахунок коштів збору за забруднення навколишнього природного середовища та інших коштів визначених законодавством України.

Важливе і, навіть, пріоритетне значення в механізмі раціонального природокористування належить економічним інструментам – податкам, пільгам, дотаціям та штрафам. Регулювання раціонального використання природних ресурсів в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування, що охоплює систему економічних інструментів, спрямованих на акумулювання матеріальних ресурсів для реалізації природоохоронних програм та на спонукання підприємств до підвищення екологічності застосовуваних технологій.

Методами управління раціонального природокористування можуть бути: адміністративні, економічні, соціально-психологічні.

Адміністративні методи управління передбачають введення обмежень та прямий контроль щодо процесу природокористування. Вони покликані обмежити діяльність агровиробників, що змушує відмовитися від виробництва екологічно небезпечних товарів та здійснення екодеструктивної діяльності з великим тиском на навколишнє природне середовище на користь екологічно спрямованих чи екологічно прийнятних.

Економічні методи управління є ефективнішими і їх застосування можливе за допомогою різноманітних важелів (цін, платежів, податкових пільг та покарань). Держава робить вигіднішим дотримання природоохоронного законодавства, ніж його порушення.

Соціально-психологічні методи управління реалізують закономірності функціонування і розвитку раціонального природокористування і зводяться до управління інтересами.

Методи управління не можна розглядати відокремлено від функцій управління і без зв'язку з організаційно-економічним забезпеченням раціонального природокористування. Функції раціонального природокористування в межах діяльності підприємств агросектору мають базуватись на класичних функціях теорії управління підприємством: планування, організація, мотивація, контроль.

Для кращого функціонування механізму раціонального природокористування необхідно використовувати і сучасні управлінські технології. На нашу думку, найефективнішими управлінськими технологіями можуть бути: реінжиніринг, бенчмаркінг та контролінг.

Основним завданням реінжинірингу є вдосконалення та перепроектування екодеструктивних бізнес-процесів на основі виконання комплексу еколого-економічних досліджень, розробки і пропозиції стратегій розвитку агропідприємств для мінімізації рівня небезпеки та максимізації рівня корисності їх діяльності.

Як управлінську технологію вдосконалення механізму раціонального природокористування можна розглянути і бенчмаркінг, який використовується для створення конкурентної переваги проектів раціонального природокористування з ряду інших при вирішенні проблем. Цей інструмент передбачає вивчення передового досвіду агробізнесу і використання їх досягнень для успішного функціонування підприємств в Україні.

Не менш важливим, у механізмі раціонального природокористування має бути контролінг. Його слід розглядати системно при інтеграції відповідних функцій контролю за агробізнесом в поєднанні з оцінкою результатів діяльності та внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Таким чином, запропонований удосконалений механізм раціонального природокористування сприятиме підвищенню ефективності функціонування агробізнесу за рахунок реалізації методів управління при відповідному нормативно-правовому, інноваційному, інформаційному проектному, фінансовому забезпеченні, використанні сучасних управлінських технологій.